

А. В. Бохан

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний університет, Україна
Alina.Bokhan@i.ua

ПРОЕКЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ПРОЦЕСІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Анотація. У статті розглянуто сучасні тенденції інтернаціоналізації бізнесу в контексті екологічної безпеки, залежності країн від ресурсів розвитку та проявів техногенезу в світі. Визначено детермінанти трансформації міжнародних економічних відносин, які впливають на формування етики відповідальності бізнесу, удосконалення інформаційних компонентів інтегративної раціональності агентів світового ринку. Виявлено, що критерії відповідальності бізнесу та екологічної безпеки є досить умовними і змінними, що передбачає узгодження економічних та екологічних інтересів суспільства через утвердження пріоритету соціально-екологічних благ.

Ключові слова: екологічна безпека; інтернаціоналізація бізнесу; інтегративна раціональність; етика бізнесу; екологічна відповідальність.

Alina Bokhan

PhD (Economics), Associate Professor, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine
19 Kyoto Str., Kyiv, 02156, Ukraine

PROJECTION OF ENVIRONMENTAL SECURITY IN THE PROCESS OF BUSINESS INTERNATIONALIZATION

Abstract. The author discusses the current trends of internationalization in the context of environmental security and dependence on resource development, manifestations of technogenesis and ecological expansion and environmental crime. Determinants of changes in international economic relations which affect formation of ethics and responsibility of the international business were identified. Improvement of the world market agents' rationality should be aimed at forestalling the emergence of new environmental threats and risks to humanity. This process is accompanied by the increasing complexity of the business relations forms between the countries as a result of updating their strategies to achieve progress and competitive advantages in certain effects of globalization, information technology, scientific and technical progress.

Understanding of the global ecological security concept has been updated, regardless of each country's economic well-being level, as they all are integrated into the global relationship of responsibility and interaction at different levels of internationalization and construction of the world system's new configuration. Promising and effective diversification of the international business areas provides harmonization of economic and environmental interests of market agents, and the states a priority for social and environmental benefits of society. It is revealed that the criteria for responsibility and environmental security are conditional and changing under the influence of historical, cultural, ethnic, geographic, natural, information and political factors.

Socially oriented business, focused on achieving the goals of sustainable development, provides benefits to all market participants through the positive image maximizing in community. Internationalization of business should strive to strengthen the country's position on the world market, taking into account responsibility to society for the formation of environmental security that will help to increase the capitalization of environmental benefits in space and time.

Keywords: environmental security; internationalization of business; integrative rationality; business ethics; environmental responsibility.

JEL Classification: F01, F20, L20

А. В. Бохан

кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики,
Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина

ПРОЕКЦИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ БИЗНЕСА

Аннотация. В статье рассмотрены современные тенденции интернационализации бизнеса в контексте экологической безопасности, зависимости стран от ресурсов развития и проявлений техногенеза в мире. Определены детерминанты трансформации международных экономических отношений, которые влияют на формирование этики ответственности бизнеса, совершенствование информационных компонентов интегративной рациональности агентов мирового рынка. Выявлено, что критерии ответственности бизнеса и экологической безопасности являются условными и изменчивыми, что предусматривает согласование экономических и экологических интересов общества через утверждение приоритетов социально-экологических благ.

Ключевые слова: экологическая безопасность; интернационализация бизнеса; интегративная рациональность; этика бизнеса; экологическая ответственность.

Постановка проблеми. Цивілізаційний атрибут глобалізації об'єктивно трансформує свідомість людства, тим самим детермінуючи взаємодію суспільства та природи, виявляючи нові критерії прогресу. Ідеї безпеки розвитку набувають особливої актуальності за умов динаміки інтерактивності економічних суб'єктів і зміни концепту екологічної відповідальності у сфері інтернаціоналізації бізнесу. У зв'язку з цим, визнання особливого статусу екологічної безпеки в суспільних відносинах потребує її зміцнення на національному, регіональному, міжнародному, глобальному рівнях. Системний взаємозв'язок між цими рівнями свідчить про невід'ємність культурних та етичних компонентів успіху бізнесу, що спро-

можний генерувати імпульси екологічної безпеки на всі сфери життєдіяльності людства.

Ринкові агенти прагнуть до компромісу інтересів, вигод і прибутку, але перебувають у просторі глобальних економічних та екологічних дисбалансів, що є ознакою недосконалості традиційних моделей інтернаціоналізації бізнесу. Проблематика міжнародних економічних відносин корелюється із процесами трансляції внутрішніх екологічних проблем країн на весь світ, що спричиняє посилення транскордонної взаємозалежності внаслідок: екологічної експансії, екологічних конфліктів, екологічної злочинності, екологічного тероризму тощо. Виникають інші аргументи щодо екологічної відповідальності бізнесу на користь нау-

кового дискурсу пріоритету ідеологічних і етичних цінностей, аніж політичних рішень та економічних досягнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічна безпека розвитку суспільства розглядається науковцями в таких контекстах, як розкриття специфіки впливу екологічного фактору на систему міжнародних економічних відносин, визначення нових цілей у реалізації еколого-економічних трансформацій, формування екологічного іміджу міжнародних компаній як важливої конкурентної переваги на світовому ринку за умов глобалізації (О. Белякова, Д. Зеркалов, С. Іванюта, А. Качинский, Л. Добрянська, Л. Мельник, Ю. Скалецкий, Г. Харламова, С. Хлобистов). Російські вчені акцентують увагу на впливовості великого бізнесу на міжнародну екологічну політику (Н. Піскулова, Д. Єфременко, А. Костін, М. Косолапов, В. Кулагін). Інші зарубіжні науковці визначають системну пов'язаність політичних, соціальних, культурних, природних і емерджентних компонентів парадигми екологічної безпеки людства: А. Гор (Hor, 1993), С. Земба (Zieba, 2008), І. Жуховський (Zuchowski, 2009), К. М. Маєр-Абіх (Meyer-Abich, 1990), Е. Романчикова (Romancikova, 2013). Водночас недостатньо дослідженими є питання екологічної відповідальності суб'єктів інтернаціоналізації бізнесу в аспектах формування стратегій конкурентних переваг на основі інформаційно-технологічного прогресу, що виявляє нові рівні глобального взаємозв'язку між країнами.

Мета статті – дослідити сучасні тренди у процесі інтернаціоналізації бізнесу, які зумовлюються системними явищами інформаційного, просторового і часового вимірів екологічної безпеки; визначити фактори, що спричиняють суперечності між економічним зростанням та рівнем екологічної безпеки, а також ускладнюють досягнення результативності концепції стійкого розвитку за умов посилення техногенного навантаження на довкілля.

Основні результати дослідження. Традиційно сфера інтернаціоналізації бізнесу розглядається в аспектах еволюційної закономірності зростання і задоволення матеріальних потреб людства. Складність взаємодії техногенної цивілізації та природи свідчить про те, що вони функціонують за своїми законами і можуть викликати нові екологічні загрози та синергетичні ефекти в майбутньому. Міжнародний бізнес є складною системою ділових відносин, що перебувають під впливом факторів цивілізаційного розвитку і змін навколишнього природного середовища. Свобода вибору напрямів міжнародної економічної діяльності відбувається за умов плюралізму ділової етики та культури, що відображає диференціацію економічних вартостей і екологічних цінностей, диверсифікацію відповідальності суб'єктів екологічної безпеки.

Наприклад, К. М. Маєр-Абіх (Meyer-Abich, 1990) [1] зазначає, що відчуття відповідальності та сприйняття небезпеки в суспільстві дедалі більше деградує. Людство ще не усвідомило масштабів екологічної загрози, керуючись не моральним законом, обґрунтованим на основі принципу універсалізації, а панівною формою раціональності. Учений акцентує увагу на необхідності змін у сферах відчуття, сприйняття, мислення і діяльності суспільства. Не людина є мірою всіх речей, а все, що нас оточує, є мірою нашої людяності. Відповідальність перетворюється на своєрідну підзвітність, тобто стає відповідальністю не «за» щось і когось, а «перед» кимось. Людина має бути відповідальна не лише за саму себе, а й своїх близьких, співвітчизників, людство загалом, попереднє та прийдешнє покоління, живі істоти, світ як цілісність.

Нині стратегічно необхідним є розуміння того, що ми живемо у глобальному взаємозв'язку відповідальності, якого ніхто не може бути позбавлений. Глобальні екологічні загрози ставлять під сумнів виживання людства і цим самим відкривають глобальні можливості дій. Це впливає на світову економічну політику, розвиток міжнародного бізнесу та організацію космополітичного режиму в національних, інтернаціональних і транснаціональних просторах. Зокрема У. Бек (Beck, 2011) [2] окреслює нові рівні

суперечностей у суспільстві, що корелюються із питаннями екологічної безпеки через ряд запитань: чи можна застосовувати принцип космополітичного екологічного режиму без застережень і до багатих, і до бідних країн, до високорозвинених й таких, що лише стали на шлях індустріалізації? чи необхідно й законно виступати на захист стратосферного озонного шару або глобальної системи клімату, незважаючи на протидію країн, які виробляють товари або використовують ресурси, що відіграли вирішальну роль в їхньому індустріальному розвитку, і які найсамперед є відповідальними за виникнення небезпеки?

Космополітизм має за мету радикальне відновлення та визнання інакшості прогресу суспільства в різних вимірах раціональності: цивілізаційних, культурних, етичних, модерних, природних, екологічних, інформаційних. Тому в сфері інтернаціоналізації бізнесу вибудовується своєрідна конфігурація інтегративної раціональності дій агентів ринку, що включає [3]:

- економічну раціональність – економічні закони (конкуренція, ефективність); економічні характеристики (задоволення потреб, продукування благ, економічне зростання); поєднання економічної дії з екологічною раціональністю як вияв прагнення людей до життєвих благ;
- екологічну раціональність – закони природи; самоцінність природи; пов'язаність людини із природними основами життя; можливість використання природних та енергетичних ресурсів;
- соціальну раціональність – закономірності спільного життя; солідарність і взаємодопомогу людей, рівність шансів, справедливість у розподілі природних благ.

Вищезазначені три типи раціональності подеколи викликають певне суспільне напруження, що може мати як конструктивний, так і деструктивний характер прояву в сфері інтернаціоналізації бізнесу. Адже неможливо досягнути соціальної раціональності, не розвиваючи економічну раціональність, яка, своєю чергою, впливає на соціальну та екологічну раціональність. Абсолютизація екологічної раціональності може призвести також до «екологічної диктатури» і відповідно порушення прав людини та засадничих цінностей – свободи, справедливості, солідарності.

З огляду на це посилюється потреба в узгодженості описаних трьох типів раціональності через утвердження нової етики екологічної відповідальності міжнародного бізнесу на горизонтальному (де виявляються проблеми моральних відносин між ринковими агентами: корпораціями, компаніями, країнами) і вертикальному (де розглядаються відносини між суб'єктами, які мають різні характеристики та якості: «корпорація – держава», «корпорація – суспільство», «корпорація – навколишнє середовище») рівнях [4]. Практичним поєднанням цих рівнів є ініціативи, що реалізуються: 1) мережею Глобального Договору ООН, ЄС, Радою Європи, Європейською Комісією, Багатостороннім форумом соціально-відповідального бізнесу ЄС, Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (OSCE); 2) бізнес-асоціаціями, міжнародними організаціями й агентствами – Всесвітньою діловою радою стійкого розвитку (WBCSD), Міжнародним форумом лідерів бізнесу (IBLF), ЮНЕСКО, Всесвітнім фондом охорони навколишнього середовища (WWF), Комітетом торгівлі та навколишнього середовища Світової організації торгівлі (WTO), Міжнародним банком реконструкції та розвитку (IBRD), Міжнародною спілкою охорони природи і природних ресурсів (IUCN), Глобальним екологічним фондом (GEF), Транскордонним еколого-інформаційним агентством (TEIA), Грінпіс та ін. Міжнародні програми орієнтовані переважно на спільний контент ідей екологізму та інвайронменталізму, де обмежувальною силою економічного зростання виступає природний капітал. Тому реалізація цілей стійкого розвитку («Sustainable development») дає вигоду всім учасниками ринку через

максимізацію позитивного іміджу в суспільстві з одночасною мінімізацією екологічних ризиків.

Доцільно зазначити, що критерії відповідальності бізнесу в аспектах формування екологічної безпеки є умовними й змінюються під впливом історичних, культурних, національних, географічних, природних, інформаційних і політичних факторів. Згідно із теорією «глокалізації», ідеологія інтернаціоналізації бізнесу характеризується специфікою її впровадження різними країнами залежно від екологічних пріоритетів розвитку [5]. Критерії відповідальності бізнесу можуть змінюватися під впливом фінансових криз, соціальних катаклізмів та екологічних катастроф як наслідок «критичної маси» дестабілізуючих техногенних явищ, ескалації міжнародних конфліктів за природно-енергетичні ресурси і загострення проблем зміни клімату.

Водночас слід зауважити, що механізм торгівлі квотами на викиди парникових газів у рамках реалізації Кіотського протоколу може бути не лише економічно вигідним, а й небезпечним для глобальної екології, оскільки екологічні заходи та програми більш ефективні в межах однієї країни, а світовий ринок є менш контрольованим та більш відкритим для впливу ТНК. Тому було поставлено завдання до 2020 року паралельно погодити між країнами план зі скорочення викидів парникових газів для всіх ключових економік світу на принципах спільної, але диференційованої відповідальності. Система країн-учасників охоплює лише 13% викидів парникових газів, а основні забруднювачі (Китай і США, на які припадає близько 41% викидів CO₂ у світі) не беруть участі в її вирішенні [6].

З огляду на це цікавим є дослідження американського вченого Річарда Хіда (Heede, 2013) із наукового центру «Climate Mitigation Service». Здійснивши оцінку викидів вуглекислого газу, Р. Хід визначив частку світових компаній-гігантів, що входять у перелік найбільших забруднювачів клімату викидами CO₂. Як з'ясувалося, на 90 компаній (56 – нафтові, газові; 37 – вуглевидобувні) припадає 63% глобальних сукупних промислових викидів вуглецю та метану. До переліку Топ-20 компаній, що здійснювали найбільші викиди CO₂ і CH₄, було віднесено: «Chevron» (США), «ExxonMobil» (США), «Saudi Aramco» (Саудівська Аравія), «British Petroleum» (Великобританія), «Gazprom» (Росія), «Royal Dutch/Shell» (Нідерланди), «National Iranian Oil Company» (Іран), «Pemex» (Мексика), «ConocoPhillips» (США), «Petroleos de Venezuela» (Венесуела), «Coal India» (Індія), «Peabody Energy» (США), «Total» (Франція), «PetroChina» (Китай), «Kuwait Petroleum Corp.» (Кувейт), «Abu Dhabi NOC» (ОАЕ), «Sonatrach» (Алжир), «Consol Energy, Inc.» (США), «BHP-Billiton» (Австралія), «Anglo American» (Великобританія). Встановлено, що 1/3 глобальних викидів здійснюється саме цими компаніями, які отримують надрибутки, підтримують вуглецеву залежність у світі та несуть відповідальність за величезну частку викидів парникових газів. Таким чином, абстрактна проблема зміни клімату поступово переходить в «адресну площину» визначення ступеня відповідальності компаній-забруднювачів [7].

Незважаючи на підвищення поінформованості урядів і громадськості про серйозність проблем кліматичних змін, за період 1990–2010 рр. світовий обсяг викидів CO₂ збільшився на 45% [8]. Навіть за умов, що світовий ринок кліматичних інвестицій активно розвивається і функціонують «платформи» біржової торгівлі вуглецевими активами, але спостерігається неоднорідність країн-учасників цього проекту, впливовість ТНК, розбіжність у правилах торгівлі та посередництва, а також імовірність загроз національній безпеці внаслідок застосування супутникового моніторингу виконання зобов'язань.

Сучасні напрями екологічної модернізації виробництва свідчать про різні можливості суб'єктів інтернаціоналізації бізнесу щодо вимог екологічного регулювання, у т.ч. із використанням «селекції екологічних проблем» – вибору саме тих, у розв'язанні яких зацікавлена ділова еліта. Тож формування системи екологічної безпеки залежить від

розмірів компаній, їх лідерства і форм експансії на світовому ринку; сфери діяльності компаній, стратегій їх розвитку та диверсифікації; рівня корпоративної культури й етики бізнесу; особливостей екологічної політики компанії і країн світу; формату взаємодії міжнародних компаній з іншими суб'єктами країн базування виробничої, торговельної, інноваційної, іншої діяльності; упровадження механізмів екологічної відповідальності та контролю; утвердження чи уникнення «подвійних стандартів», «зеленого відмивання», «зеленого іміджу».

У зв'язку з цим, створення інформаційних систем управління екологічною безпекою є необхідною умовою формування відповідальності у процесі інтернаціоналізації бізнесу, що залежить від ресурсного потенціалу країн і ступеня їх інтегрованості у глобальний комунікаційний простір. Свідченням цього є визначення місця країн у світових рейтингах упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (наприклад, WEF Global Competitiveness Index, WEF Technological Readiness Index, WEF Networked Readiness Index, Government readiness, Government usage, EU eReadiness Ranking, UN e-Government Index). Використовуючи індекси, можна виявити інформаційні детермінанти екологічної безпеки країн за ознаками «цифрової нерівності», «інформаційних розривів» та інтенсивності ентропії в навколишнє середовище внаслідок глобальної інформацізації.

Загальновизнано, що найбільшими забруднювачами планети є міжнародні компанії в секторах енергетичної, хімічної і металургійної промисловості. Проте стрімкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій активізував проблему інформаційного брухту (e-waste). За даними EPA, щорічно викидаються близько 130 млн. мобільних телефонів, що створює 65 тис. тонн відходів електроніки [9]. За підрахунками експертів ООН, найбільшими продуцентами товарів для «електронних звалищ» планети є США і Китай, що зумовлено розширенням ринків нових гаджетів, предметів побутової техніки, електроніки. У 2012 р. на звалищах США опинилося 9,4 млн. тонн побутових електроприладів (30 кг високо-технологічного сміття на людину), у Китаї – 7,3 млн. тонн (7 кг на одну людину). Згідно з прогнозами, у 2017 р. обсяги електронного брухту будуть становити 65,4 млн. тонн [10]. Парадоксальним є те, що більшість сучасної побутової техніки виробляється в Китаї, після чого експлуатується в усьому світі та зрештою повертається до цієї країни у вигляді 70% відходів електроніки планети [11].

Контрабанда відходів електронної промисловості стрімко зростає через високий прибуток, який можна отримати у процесі переробки матеріалу. Наприклад, 1 тону мобільних телефонів має такий самий вміст золота, як і 70 тонн золотоносної руди [12]. Предмети електроніки містять не лише певну кількість золота, міді, срібла та інших дорогіших металів, а й шкідливі речовини (свинець, кадмій, ртуть), що перетворює їх на небезпечні для довкілля. Хімічні продукти і важкі метали, які потрапляють в організм людини через забруднення повітря, ґрунту та води, роблять токсичним увесь ланцюг живлення. Тривалий вплив цих речовин може вражати всі органи й системи людини, знижувати рівень IQ.

Міжнародні угоди Організації економічного співробітництва і розвитку забороняють перевезення небезпечних відходів та їх накопичення без відповідної екологічної обробки, проте це не перешкоджає зростанню потоку електронних відходів. Суворі правила у сфері екології і висока вартість праці в економічно розвинених країнах призводять до того, що глобальний трафік високотехнологічного сміття включає експорт не лише до Китаю, а й до Мексики, Венесуели, Парагваю (телевізори, монітори; Гонконгу, Об'єднаних Арабських Еміратів, Лівану (комп'ютери, ноутбуки); країн Латинської Америки та Карибського басейну, Парагваю, Гватемали, Панами, Перу, Колумбії (мобільні телефони).

Тому провідні міжнародні компанії у процесі інтернаціоналізації бізнесу намагаються використовувати екоінно-

ваційні стратегії розвитку. Наприклад, у 2014 р. Greenpeace представила висновки щодо лідерів екологічності Інтернет-компаній. Ними виявилися: 1) «Apple» – показник індексу екологічності у 100% досягається за рахунок поновлюваних джерел енергії; 2) «Facebook» – компанія використовує 50% «зелених» джерел енергії в Північній Кароліні та Айові; 3) «Google» – 1/3 потужностей компанії розташовані в Північній Кароліні та Оклахомі. Найнижчі позиції в рейтингу мають компанії «Amazon» і «AWS», що зумовлено непрозорістю політики екологічної безпеки та надмірною використанням енергетичних ресурсів [13].

Окреслені тенденції свідчать про те, що Інтернет-компанії позиціонують себе як інноваційні лідери в популяризації бізнес-формату екологічної безпеки. Очевидно, що така ринкова ідеологія є ознакою «еколого-економічної дифузії» в середовищі інтернаціоналізації бізнесу. Вона спроможна впливати і на користувачів Інтернету, найбільша кількість яких (61,6%) зосереджена в 10 країнах світу: Китай (300 млн.), США (230 млн.), Японія (90 млн.), Індія (80 млн.), Бразилія (70 млн.), Німеччина (55 млн.), Великобританія (45 млн.), Франція (40 млн.), Росія (38 млн.), Південна Корея (37 млн.) [14]. Ці країни зобов'язані бути першими у групі відповідальних за формування механізмів екологізації міжнародної економічної діяльності.

Висновки. Ми вважаємо, що міжнародні компанії, які орієнтовані на екологічну безпеку, спроможні забезпечити зростання показників власної капіталізації та ринкової вартості насамперед з урахуванням екологічних законів інформаційного середовища. Реальний прогрес суспільства можливий за умови формування інтегративної раціональності бізнесу, для чого необхідна політична зацікавленість країн у розв'язанні суперечностей між економічним зростанням і соціально-екологічним добробутом людства, а також громадська активність у створенні глобальної системи екологічної відповідальності.

Література

1. Meyer-Abich K. M. *Aufstand für die Natur. Von der Umwelt zur Mitwelt*. München, Wien: Carl Hanser Verlag, 1990. – 150 s.
2. Бек У. Влада і контрлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / Ульрих Бек; пер. з нім. О. Юдіна. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 407 с.
3. Koslowski P. *Einleitung. Wirtschaftsethik – ein neues Paradigma der Wirtschaftswissenschaft und der Philosophie?* / P. Koslowski // *Neuere Entwicklungen in der Wirtschaftsethik und die Wirtschaftsphilosophie*. – Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1992. – 160 s.
4. Радченко С. Г. Етика бізнесу / С. Г. Радченко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНТЕУ, 2014. – 395 с.
5. Robertson R. *Glocalization: Time Space and Homogeneity Heterogeneity* / R. Robertson // *Global Modernities*; ed. by M. Featherstone, S. Lash and R. Robertson. – London: Sage, 1995. – 204 p.
6. Бохан А. В. Зовнішня торгівля в контексті реалізації механізмів Кіотського протоколу / А. В. Бохан // Структурна переорієнтація зовнішньої торгівлі у системі факторів економічного зростання: монографія; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2011. – 652 с.
7. Рейтинг світових компаній-руйнівників, винних у зміні клімату [Електронний ресурс] / Кліматінфо, 27.12.2013. – Режим доступу: <http://www.climateinfo.org.ua/content/reiting-svitovikh-kompanii-ruinivnikiv-vinnikh-u-zmini-klimatu>
8. Intergovernmental Panel on Climate Change [Electronic resource]. – 2011.

– Accessed mode: <http://www.ipcc.ch>

9. Reid R. *Environmental Responsibility: Today's Business Megatrend* [Electronic resource] / *Environmental Leader*. – 2010. – Accessed mode: <http://www.environmentalleader.com/2010/08/17/environmental-responsibility-today%E2%80%99s-businessmegatrend>
10. Лідер серед кількості електронних відходів – США [Електронний ресурс] / Екоблог, 29.12.2013. – Режим доступу: <http://newecolife.com.ua/news/316-lder-sered-klkost-elektronnih-vidhodv-ssha.html>
11. До 70% світових відходів електроніки йде в Китай – ООН [Електронний ресурс] / Укрінформ, 14.06.2013. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/do_70_svitovih_vidhodiv_elektroniki_yde_v_kitay_oon_1836970
12. Електронні відходи в Гані [Електронний ресурс] / Кліматінфо, 10.09.2014. – Режим доступу: <http://www.climateinfo.org.ua/content/elektronni-vidkhodi-v-gani-de-smert-e-tsinoyu-zhittya-she-odnogo-dnya>
13. Грінпіс представив звіт про екологічність [Електронний ресурс] / Екоблог, 10.04.2014. – Режим доступу: <http://newecolife.com.ua/news/411-grnps-predstaviv-zvt-pro-ekologchnst-nternet-kompany.html>
14. Країни з найбільшою кількістю користувачів Інтернету [Електронний ресурс] / Екоблог, 01.03.2012. – Режим доступу: <http://newecolife.com.ua/materials/10-krayini-z-nayblshoyu-klksty-koristuvachv-nternetu.html>

Стаття надійшла до редакції 27.10.2014

References

1. Meyer-Abich, K. M. (1990). *Aufstand für die Natur. Von der Umwelt zur Mitwelt*. München, Wien: Carl Hanser Verlag (in German).
2. Beck, U. (2011). *Macht und Gegenmacht im globalen Zeitalter. Neue welt-politische Ökonomie* (Trans. from German). Kyiv: Nika-Centr (in Ukr.).
3. Koslowski, P. (1992). *Einleitung. Wirtschaftsethik – ein neues Paradigma der Wirtschaftswissenschaft und der Philosophie? Neuere Entwicklungen in der Wirtschaftsethik und die Wirtschaftsphilosophie*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag (in German).
4. Radchenko, S. (2014). *Business Ethics*. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics (in Ukr.).
5. Robertson, R., & Lash, S. (1995). *Glocalization: Time Space and Homogeneity Heterogeneity. Global Modernities*. In M. Featherstone (Ed.). London: Sage.
6. Bokhan, A. (2011). *Foreign trade in the context of the Kyoto Protocol*. In A.A. Mazaraki (Ed.). *The structural reorientation of foreign trade system factors of economic growth*. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics (in Ukr.).
7. Climateinfo (2013, December 27). *Rating international companies destroyers responsible for climate change*. Retrieved from <http://www.climateinfo.org.ua/content/reiting-svitovikh-kompanii-ruinivnikiv-vinnikh-u-zmini-klimatu> (in Ukr.).
8. Intergovernmental Panel on Climate Change (2011). *Report*. Retrieved from <http://www.ipcc.ch>
9. Reid, R. (2010). *Environmental Responsibility: Today's Business Megatrend. Environmental Leader*. Retrieved from <http://www.environmentalleader.com/2010/08/17/environmental-responsibility-today%E2%80%99s-businessmegatrend>
10. Newecolife (2013, December 29). *Leader of the number of e-waste – USA*. Retrieved from <http://newecolife.com.ua/news/316-lder-sered-klkost-elektronnih-vidhodv-ssha.html> (in Ukr.).
11. Ukrinform (2013, June 14). *Up to 70% of global electronics waste goes to China – UN*. Retrieved from http://www.ukrinform.ua/ukr/news/do_70_svitovih_vidhodiv_elektroniki_yde_v_kitay_oon_1836970 (in Ukr.).
12. Climateinfo (2014, September 10). *Electronic waste in Ghana* Retrieved from <http://www.climateinfo.org.ua/content/elektronni-vidkhodi-v-gani-de-smert-e-tsinoyu-zhittya-she-odnogo-dnya> (in Ukr.).
13. Newecolife (2014, October 4). *Greenpeace presented a report on the environmental*. Retrieved from <http://newecolife.com.ua/news/411-grnps-predstaviv-zvt-pro-ekologchnst-nternet-kompany.html> (in Ukr.).
14. Newecolife (2012, March 1). *Countries with the largest number of Internet users*. Retrieved from <http://newecolife.com.ua/materials/10-krayini-z-nayblshoyu-klksty-koristuvachv-nternetu.html> (in Ukr.).

Received 27.10.2014

Шановні колеги!

Передплатити науковий журнал «Економічний часопис-XXI»
через редакцію можна з будь-якого місяця року.